

Шапошнікова І. О.

Київський національний університет будівництва і архітектури

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО АНАЛІЗУ СУТНОСТІ ТА СТРУКТУРИ ІНЖИНІРИНГУ

Резюме

Розглянуто та систематизовано ключові складові поняття «інжиніринг», зібрані з різних наукових і професійних джерел. Показана трансформація смислового навантаження, що вкладається в це поняття впродовж XIX–XXI ст. Проаналізовано основні цілі інжинірингу. Сформульовано уточнене визначення інжинірингу на основі систематизації та узагальнення опрацьованих даних.

Ключові слова: інжиніринг, інженерно-консультаційні послуги, інженерні розробки, інжинірингові організації, компоненти, цілі інжинірингу.

Shaposhnikova I. O.

Kyiv National University of Construction and Architecture

EVOLUTION OF CONCEPTUAL APPROACHES TO ANALYSES OF ESSENCE AND STRUCTURE OF STRUCTURE OF ENGINEERING

Summary

The key components of the concept of „engineering”, collected from various academic and professional sources have been considered and systematized. They show the transformation of the semantic load „engineering” during the XIX–XXI centuries. Main engineering aims have been analyzed. Based on systemised and generalized information improved definition of „engineering” had been developed.

Keywords: engineering, engineering and consulting services, designing, engineering institutions, components, engineering aims.

УДК 336.72

Квасній Л. Г.

Щербан О. Я.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено теоретичні питання сутності поняття економічної безпеки туристичного підприємства. Наведено визначення економічної безпеки підприємства вітчизняними науковцями. Сформульовано авторське визначення економічної безпеки туристичного підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, туристичне підприємство, економічна діяльність, ризики, стійкий стан.

Постановка проблеми. У нинішніх нестабільних економічних умовах туристичному підприємству доцільно акцентувати основну увагу на підтримці нормального ритму функціонування та наданні послуг, на запобіганні матеріального або фінансового збитку, на недопущенні несанкціонованого доступу до службової інформації та руйнування комп'ютерних баз даних тощо. В умовах кризи найбільшу небезпеку для туристичного підприємства представляє руйнування його потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного і кадрового) як головного фактора життєдіяльності підприємства та його можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі аналізу наукових джерел щодо сутності економічної безпеки підприємства зауважимо, що дана наукова категорія різними науковцями трактується по-різному. Більшість визначень економічної безпеки зводиться до трактування економічної безпеки як стану. Вітчизняні науковці розуміють під економічною безпекою стан захищеності, що є найбільш обґрунтованим, адже такий підхід відображає зміст самого поняття.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. До сьогоденного часу в економічній

літературі немає однозначного визначення поняття економічної безпеки туристичного підприємства.

Мета статті полягає у дослідженні сутності поняття «економічна безпека туристичного підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці-економісти Д. Ковальов та Т. Сухорукова вважають, що економічна безпека підприємства – це стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відображуються негативно на його діяльності [1].

Інші вчені розглядають економічну безпеку як стан використання ресурсів або потенціалу. На думку С. Ілляшенко [2], економічна безпека підприємства – це стан ефективного використання ресурсів підприємства та існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам та забезпечує його тривале виживання й стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії.

А.А. Меліхов і Е.В. Камишнікова розглядають економічну безпеку підприємства як стан

ефективного використання ресурсів підприємства (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо) та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії (статутних завдань) [3].

І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко розуміють економічну безпеку підприємства як такий стан його корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технологій, техніки та устаткування) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їх використання, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), стабільне функціонування та стійкий розвиток [4, с. 20].

Під економічною безпекою підприємства розуміють такий стан використання його ресурсів, при якому мінімізуються негативні впливи на нього: тобто ймовірність небажаної зміни стану суб'єкта, майна, яке належить йому і зачіпає його зовнішнє середовище, невелика (менша від певної межі) або існуюча та можливі збитки нижче встановлених підприємством меж. З цієї точки зору повністю захиститися від небажаних змін неможливо, можна лише знизити ймовірність їхнього настання або знизити можливі збитки до певної межі [4, с. 25].

Н. Підлужна вважає, що економічна безпека підприємства є характеристикою системи, що самоорганізується та саморозвивається, тобто це стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз [5]. Отже, забезпечення економічної безпеки підприємства ототожнюється з діяльністю, спрямованою на мінімізацію економічного ризику, адже ймовірність виникнення небажаної події часто трактують як ризик.

Таким чином, встановлено, що економічна безпека підприємства та управління ризиками, як напрями запобігання або зниження негативної дії загроз функціонуванню підприємства, практично дещо дублюють один одного [6].

На нашу думку, справедливим є визначення економічної безпеки через стійкість та стабільність економічного стану туристичного підприємства. У наукових працях дана характеристика розглядається як здатність економіки до стабільного розвитку, стійкості до протистояння дестабілізуючій дії чинників на її розвиток, міцність зв'язків між складовими економічної системи.

За М.М. Єрмошенком, до основних критеріїв економічної безпеки належать: економічна незалежність, стабільність національної економіки, здатність до економічного саморозвитку, високий рівень самоздатності економіки, похідність від завдань економічного зростання. Науковець розглядає економічну безпеку як базову відносно поняття «фінансова безпека», трактує її як «такий стан економічного механізму, що характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, його здатність забезпечувати стабільний і ефективний розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери» [7, с. 29].

Стійкий розвиток підприємства досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найефективніше їх використання для стабільного функціонування та динамічного роз-

витку, запобігання внутрішньому і зовнішньому негативному впливу.

На думку О.М. Кальченко забезпечення економічної безпеки підприємства за всіма функціональними складовими можливо за допомогою діагностики, аналізу та оцінювання зовнішніх та внутрішніх загроз, розроблення заходів щодо їх усунення, а рівень економічної безпеки підприємства залежить від здатності його керівництва своєчасно реагувати та усувати наслідки негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища [8].

Ф.О. Журавка, Л.А. Могиліна вважають, що під економічною безпекою необхідно розуміти стан захищеності економічної системи від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, як реальних, так і потенційних, який характеризується її стабільністю функціонування та спроможністю до розвитку в майбутньому і досягається завдяки цілеспрямованій діяльності щодо його забезпечення [9].

Існують й інші визначення економічної безпеки. Зокрема, Г.В. Козаченко зазначає, що економічна безпека підприємств – це міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства [10].

«Економічна безпека підприємства – це система створення механізму мобілізації найбільш оптимального управління корпоративними ресурсами цього підприємства з метою найбільш ефективного їх використання і забезпечення стійкого функціонування того чи іншого підприємства, його активної протидії будь-яким негативним чинникам впливу на свою економічну безпеку» [11].

Інші науковці вбачають в економічній безпеці заходи з метою досягнення стану захищеності його діяльності. Проте такі підходи до визначення економічної безпеки мають більше управлінський аспект та є ближчими до поняття «управління економічною безпекою» і не повністю розкривають сутність самого поняття «економічна безпека».

Економічну безпеку туристичного підприємства можна розглядати як стан захищеності суб'єкта господарювання від зовнішніх і внутрішніх загроз, що характеризує його здатність забезпечувати стабільні результати виробничо-господарської діяльності та стійкі позиції на туристичному ринку [12].

Будь-яке туристичне підприємство розглядається як система різноманітних складових, кожна з яких потребує захисту. Йому належить технічна, комерційна, інтелектуальна інформація, використання якої конкурентами може послабити становище підприємства на ринку туристичних послуг і, як наслідок, втрата прибутку. Саме це зумовлює підприємство захищати свій потенціал, матеріальні і нематеріальні ресурси, тобто створити систему забезпечення економічної безпеки. В.В. Орлова та С.П. Оришко вважають, що основними завданнями системи управління економічною безпекою підприємства є комплексний аналіз загроз, оцінка їхнього пролонгованого впливу і формування комплексу заходів, що дозволяє підприємству успішно функціонувати в нестабільних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища [13].

Економічна безпека підприємства – це стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, при якому забезпечується стабільність функціонування, стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяль-

ності, захищеність від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз та дестабілізуючих чинників [14, с. 25]. Управління економічною безпекою суб'єктів господарювання туристичного бізнесу полягає в розробці заходів, спрямованих на запобігання збитку від негативних впливів на їхню діяльність.

Сутність економічної безпеки розвитку туристичних підприємств О.М. Корнієнко трактує як забезпечення найкращого використання ресурсів для запобігання загрозам підприємству, створенні умов ефективного функціонування й забезпечення стійкого стану щодо зовнішніх і внутрішніх змін середовища. Стійкість підприємства пропонується співвіднести з розрахунком рівноважного безпечного стану, для якого характерна збалансованість загроз і протидій у рамках життєвого простору підприємства [15].

На основі проаналізованої наукової літератури нами сформульовано наступне визначення економічної безпеки туристичного підприємства – це захищеність діяльності туристичного підприємства від негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища, його здатність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до зовнішніх умов шляхом ефективного використання ресурсів з метою забезпечення стійкого стану функціонування туристичного підприємства без негативних наслідків для своєї діяльності.

Відповідно до Закону України «Про туризм», туристичні підприємства представляють собою сукупність різноманітних суб'єктів туристичної діяльності, які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів [16]. До таких суб'єктів туристичної діяльності відносять готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури та спорту тощо.

За визначенням І.В. Зоріна, В.А. Квартальнова, до туристичних підприємств, окрім підприємств, які надають послуги з розміщення населення та харчування, відносять туropolерейтингову, транспортну, навчальну, інформаційну, наукову, торгівлю та виробничу інфраструктуру туризму [17].

Отже, підприємства, що надають туристичні послуги, представлені різними суб'єктами господарювання: підприємствами, установами й організаціями, приватними підприємцями, які виготовляють і реалізують туристичні товари та послуги туристичного попиту. На нашу думку, туристичні підприємства – це суб'єкти господарювання різних організаційних форм бізнесу, які здійснюють функції прийому, розміщення, обслуговування, пізнавально-розважального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого туристичного призначення. До основних суб'єктів туристичної діяльності належать готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо, призначені для туристів.

Економічна безпека кожного туристичного підприємства виступає складовою загальної безпеки в туризмі. Система економічної безпеки підприємства є характеристикою його здатності до реалізації цілей та основних бізнес-стратегій при відповідних зовнішніх умовах шляхом захисту від існуючих і потенційних загроз та використання можливостей, що надає зовнішнє середовище [18, с. 27].

Основними критеріями оцінки надійності та ефективності економічної безпеки туристичного підприємства повинні бути:

– забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей;

– попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю «зовнішніх» або «внутрішніх противників» [18, с. 179].

Способи забезпечення економічної безпеки визначає само туристичне підприємство. Виокремлюють два види суб'єктів економічної безпеки туристичного підприємства:

– особи та структурні підрозділи, що функціонують безпосередньо на підприємстві;

– організації і посадові особи, що не входять до складу туристичного підприємства.

Формування системи економічної безпеки та створення її суб'єктів залежать від розмірів туристичного підприємства та його можливостей. Як правило, туристичні підприємства малого бізнесу користуються послугами зовнішніх спеціалізованих підприємств (консалтингових, охоронних, детективних тощо). Туристичні підприємства середнього бізнесу можуть користуватися комбінованою системою економічної безпеки, спираючись на можливості і ресурси власних підрозділів безпеки, за необхідності використовуючи аутсорсингові технології. Великі туристичні підприємства створюють систему економічної безпеки з власною службою та потужними ресурсами.

Нами розроблено структуру економічної безпеки туристичного підприємства.

1. Економічна безпека діяльності туристичного підприємства.

2. Безпека внутрішнього середовища туристичного підприємства.

3. Безпека зовнішнього середовища туристичного підприємства.

4. Безпека репутації туристичного підприємства.

До основних елементів економічної безпеки туристичного підприємства належать:

1) захист комерційної таємниці і конфіденційної інформації;

2) інформаційна безпека;

3) внутрішня безпека;

4) безпека будівель;

5) безпека туристів;

6) технічна безпека;

7) безпека зв'язку;

8) безпека перевезень вантажів і осіб;

9) екологічна безпека;

10) конкурентна розвідка;

11) безпека кадрів тощо.

Безпека туристичних підприємств перебуває в центрі уваги екології та географії, розглядається деструктивний антропогенний вплив на природні туристичні ресурси і об'єкти. Безпека туристів є центральною у дослідженнях методики організації подорожей різних видів активного туризму і може мати певне значення для туристичного страхування. У англійській науковій термінології для визначення поняття економічної безпеки туристичного підприємства вживаються два терміни – safety of tourism і security of tourism, які мають дещо відмінне змістове навантаження. Перший – може бути перекладений як «безпечність туристів»; другий – як «безпека туристичної діяльності (бізнесу)». Відповідно, економічна безпека туристичного підприємства за змістом поєднує у собі значення обох термінів. На нашу думку, найкращим англійським відповідником терміну «економічна безпека туристичного підприємства» у широкому

розумінні є safety and security of tourism. Такий термін у цьому контексті, зокрема, вживають у своїх працях сучасні зарубіжні автори Й. Мансфелд та А. Пізам [19] та ін.

Економічна безпека туристичного підприємства обумовлена такими міжнародними та національними нормативно-правовими актами:

– декларацією Гаазької міжпарламентської конференції з туризму зазначено: «Безпека, захист туристів і повага їх гідності є невід'ємною умовою розвитку туризму»;

– документами 9-ї Генеральної асамблеї ЮНВТО;

– Хартією туризму і Кодексом туриста, прийнятими Генеральною асамблеєю ЮНВТО;

– Законом України «Про туризм».

Предметом економічної безпеки туристичного підприємства виступають правові, економічні та виробничі відносини, матеріальні, фінансові та інформаційні ресурси, які визначають його здатність забезпечувати досягнення поставлених цілей. Т. Іванюта, А. Заїчковський відзначають, що об'єктами економічної безпеки підприємства виступають види діяльності підприємства, його майно та ресурси, у тому числі людські [15].

Об'єкт економічної безпеки туристичного підприємства визначає зміст безпеки, мету і засоби її забезпечення, безпосередньо впливає на формування системи та механізмів її забезпечення. Особливості діяльності туристичного підприємства обумовлюють принципи та функціональні складові безпеки та впливають на вибір суб'єкта економічної безпеки.

Основні принципи економічної безпеки туристичного підприємства:

1) системність – створення такої системи безпеки, яка б забезпечила захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації, різних сфер діяльності від небезпек і загроз, форс-мажорних обставин. Організаційною формою комплексного використання сил і засобів повинна стати програма забезпечення безпеки підприємства;

2) своєчасність – виявлення різних деструктивних чинників, вживання заходів щодо запобігання їхній шкідливій дії і нанесення збитку туристичному підприємству;

3) безперервність – система економічної безпеки повинна бути побудована так, щоб вона діяла постійно, захищаючи інтереси туристичного підприємства в умовах ризику;

4) плановість – організованість у функціонуванні системи безпеки. Діяльність щодо забезпечення безпеки організовується на основі єдиного задуму, визначеного в комплексній програмі та конкретних планах за окремими напрямками і видами безпеки.

Висновки. Як свідчить аналіз сучасних підходів до трактування категорії економічної безпеки туристичних підприємств, у вітчизняній науці наразі не розроблено не лише загального підходу у цьому напрямку економічних досліджень, але й не зовсім чітко виділені головні концепції трактування економічної безпеки туристичного підприємства, її принципів, факторів та структурно-функціональних особливостей; недооцінений також регіональний рівень економічної безпеки туристичних підприємств, що потребує подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48–52.
2. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке/ С.Н. Ильяшенко// Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3(21). – С. 12–19.
3. Мелихов А.А. Эволюция подходов к содержанию категории «экономическая безопасность предприятия» / А.А. Мелихов, Э.В. Камышникова // Вісник Приазовського державного технічного університету. – 2009. – № 19. – С. 316–319.
4. Мойсєєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : [навч. посіб.] / І.П. Мойсєєнко, О.М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
5. Воловельская И.В. Экономическая безопасность промышленного предприятия в современных условиях / И. В. Воловельская // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2005. – № 9–10. – С. 25–27.
6. Богомолов В.А. Экономическая безопасность / В.А. Богомолов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 302 с.
7. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К., 2001. – 309 с.
8. Кальченко О.М. Економічна безпека підприємств туристичної сфери / О.М. Кальченко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 1(64). – С. 136–143.
9. Журавка Ф.О. Сутність і роль фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в контексті забезпечення його економічної безпеки / Ф.О. Журавка, Л.А. Могиліна // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : Українська академія банківської справи Національного банку України, 2012. – Вип. 35. – С. 16–24.
10. Козаченко Г.В. Экономическая безопасность: сущность и механизмы обеспечения : [монография] / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев, О.М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
11. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства : [навч. посіб.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 256 с.
12. Орлова В.В., Оришко С.П. Створення системи економічної безпеки туристичного підприємства / В.В. Орлова, С.П. Оришко // Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 жовтня 2014 р.) ; гол. редкол. С.В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 391 с.
13. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : [навч. посіб.] / М.І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
14. Корнієнко О.М. Управління економічною безпекою розвитку туристичного підприємства / О.М. Корнієнко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2010. – Вип. 4(2). – С. 112–116.
15. Про туризм : Закон України в редакції від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – С. 180.
16. Квартальнов В.А. Иностранный туризм / В.А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 228 с.
17. Shevchenko I. Peculiarities of formation of economic safety of the enterprise / I. Shevchenko // Nauka moloda. – 2010. – P. 178–181.
18. Коробчинський О.Л. Методика формування системи безпеки підприємства / О.Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4(94). – С. 41–45.
19. Mansfeld Y. Tourism, Security and Safety. From The oryto Practice / Y. Mansfeld, A. Pizam. – Routledge, 2005. – 376 p.

Квасний Л. Г.

Щербан О. Я.

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко

ПОДХОДЫ К АНАЛИЗУ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКИХ КОМПАНИЙ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы сущности понятия экономической безопасности туристического предприятия. Приведены определения экономической безопасности предприятия отечественными учеными. Сформулировано авторское определение экономической безопасности туристического предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, туристическое предприятие, экономическая деятельность, риски, устойчивое состояние.

Kvasniy L. G.

Scherban O. Y.

Drohobych Ivan Franko Pedagogical University

APPROACHES TO ANALYSIS OF ECONOMIC SECURITY OF TOURISTIC COMPANIES

Summary

Theoretical questions the essence of the concept of economic security of the tourist business. There is given a definition of economic security by domestic scientists. It's formulated author's definition of economic security of the tourist enterprise.

Keywords: economic security, tourism enterprises, economic activities, risks, sustainable state.